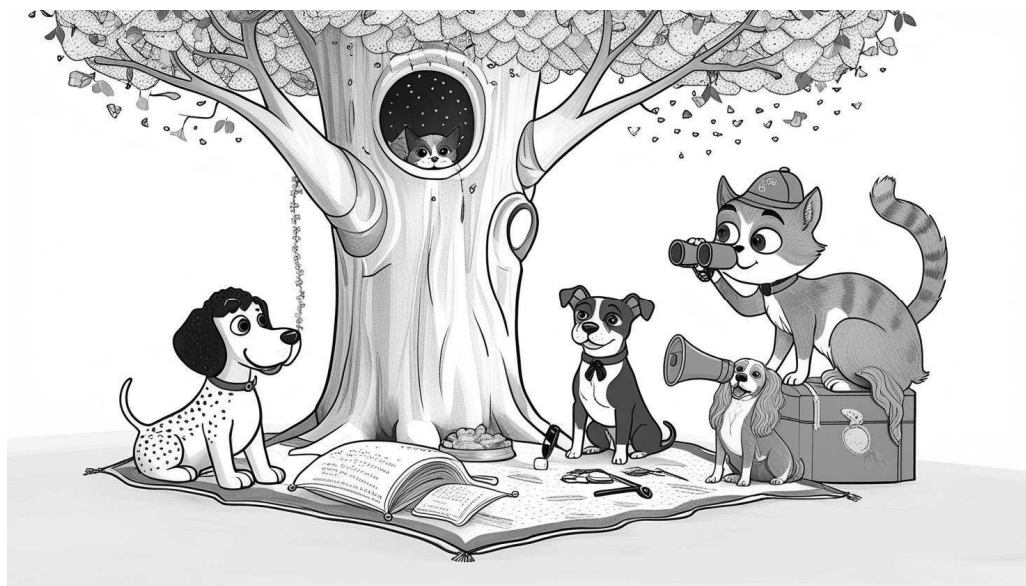

Het Grote Junior Spreekwoordenboek

Ontdek de betekenis en herkomst met humorvolle illustraties!

“Een schatkist vol taalgeheimen, perfect voor thuis en op school!”

Lisanne Chaulet

Copyright © 2025 Lisanne Chaulet

Duik in de wereld van spreekwoorden!

Hallo avonturier! Klaar om de geheime taal van volwassenen te ontcijferen? In dit boek ontdek je meer dan 200 Nederlandse spreekwoorden die vaak voor raadsels zorgen.

Vraag jij je ook weleens af waarom papa zegt dat hij *"een vinger in de pap heeft"* of waarom de juf vertelt dat iemand *"met de deur in huis valt"*? Geen zorgen meer! Met de "Spreekwoorden Schatkist" wordt alles glashelder.

Elk spreekwoord komt tot leven met een hilarische illustratie. Stel je voor: iemand die letterlijk *"een steekje laat vallen"* of *"een gat in de lucht springt"* – dat zie je hier allemaal gebeuren!

Maar spreekwoorden zijn méér dan alleen geinige plaatjes. Ze dragen wijsheden uit vroegere tijden. Neem bijvoorbeeld "De aanhouder wint" – een kleine aanmoediging die je leert dat doorzetten loont.

Bij ieder spreekwoord ontdek je:

- ▶ **De echte betekenis** – wat mensen eigenlijk bedoelen
- ▶ **Het ontstaan** – fascinerende verhalen uit de geschiedenis
- ▶ **Praktisch gebruik** – wanneer past het spreekwoord perfect?
- ▶ **Vrolijke illustratie** – om het spreekwoord nooit meer te vergeten

Zo gebruik je dit boek:

- ▶ Nieuwsgierig bladeren en plaatjes bekijken
- ▶ Snel opzoeken als iemand een vreemd spreekwoord gebruikt
- ▶ Als hulp bij schoolopdrachten of presentaties
- ▶ Voor gezellige taalspelletjes met familie en vrienden

Spreekwoorden maken onze taal kleurrijk en bijzonder. Met dit boek word jij een echte spreekwoordenexpert! Begin je ontdekkingsreis en laat je verrassen door de kracht van taal!

Inhoud

1. Familie en Thuis	5
2. Dieren en Natuur	15
3. Leren en Wijsheid	26
4. Vriendschap en Samenwerking	34
5. Problemen en Oplossingen	44
6. Tijd en Geduld	55
7. Reizen en Ontdekken	66
8. Liefde en Relaties	73
9. Werk en Ambitie	85
10. Geluk en Pech	97
11. Eten en Feest	111
12. Risico en Durf	120
13. Slimheid en Strategie	128
14. Spanning en Avontuur	137
15. Onzekerheid en Verwarring	146
16. Humor en Overdrijving	158
17. Eer en Trots	168
18. Regels en Grenzen	179
19. Fantasie en Verbeelding	192
20. Moraal en Waarden	202
Tot ziens, spreekwoordenvrienden!	215

Mochten er fouten in het boek staan, laat het me weten!

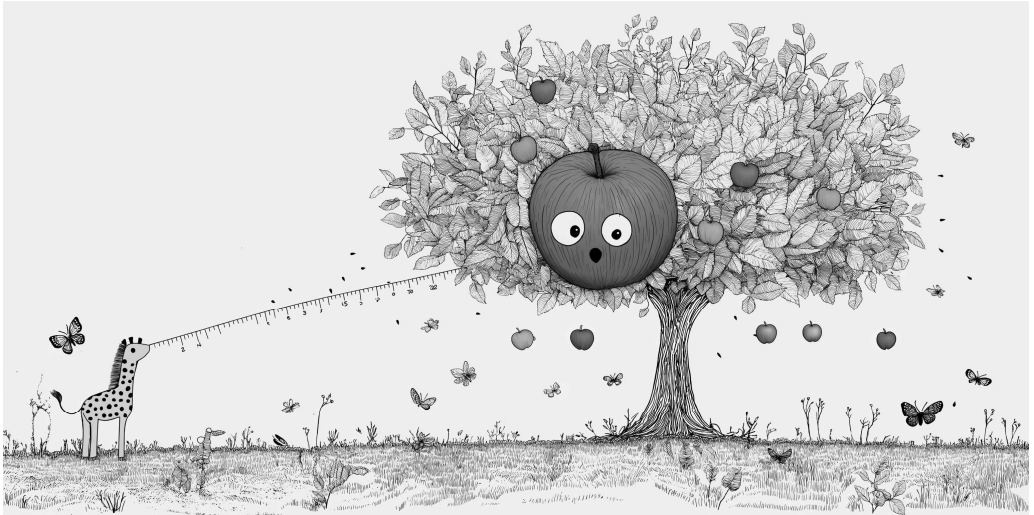
Als je een fout opmerkt, neem dan gerust contact met me op via linktr.ee/taaltrainingen. Ik waardeer je feedback enorm, want samen kunnen we de kwaliteit van dit boek blijven verbeteren.

De inhoud van dit boek is auteursrechtelijk beschermd. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen of overgedragen in welke vorm dan ook zonder schriftelijke toestemming van de auteur. Dit geldt voor zowel tekst als afbeeldingen. Overtreding van deze regels kan leiden tot juridische stappen.

1. Familie en Thuis

De appel valt niet ver van de boom

Wat de woorden letterlijk zeggen:

Een appel die van een boom valt, komt dicht bij die boom op de grond terecht.

Wat we ermee bedoelen:

Kinderen lijken vaak op hun ouders. Ze doen dezelfde dingen of hebben dezelfde gewoontes.

Voorbeeld:

Toen Milan voor de derde keer deze week te laat op school kwam, zuchtte de juf: 'De appel valt niet ver van de boom.' Ze wist dat Milans vader ook altijd overal te laat kwam. Milan had niet alleen het rode haar van zijn vader geërfd, maar ook zijn gewoonte om de tijd te vergeten.

Herkomst:

Het spreekwoord bestaat al sinds de 17e eeuw en komt uit Duitsland. In het Duits zeggen ze: "Der Apfel fällt nicht weit vom Stamm." Een appel die van een boom valt, ligt altijd dicht bij de boom op de grond. Zo lijken kinderen vaak veel op hun ouders – ze doen dezelfde dingen of hebben dezelfde gewoontes. Net als de appel die vlak bij zijn boom blijft liggen.

Eigen haard is goud waard

Wat de woorden letterlijk zeggen:

Je eigen haard (vuurplaats of kachel) is zoveel waard als goud.

Wat we ermee bedoelen:

Er gaat niks boven je eigen huis. Thuis zijn is het fijnste wat er is.

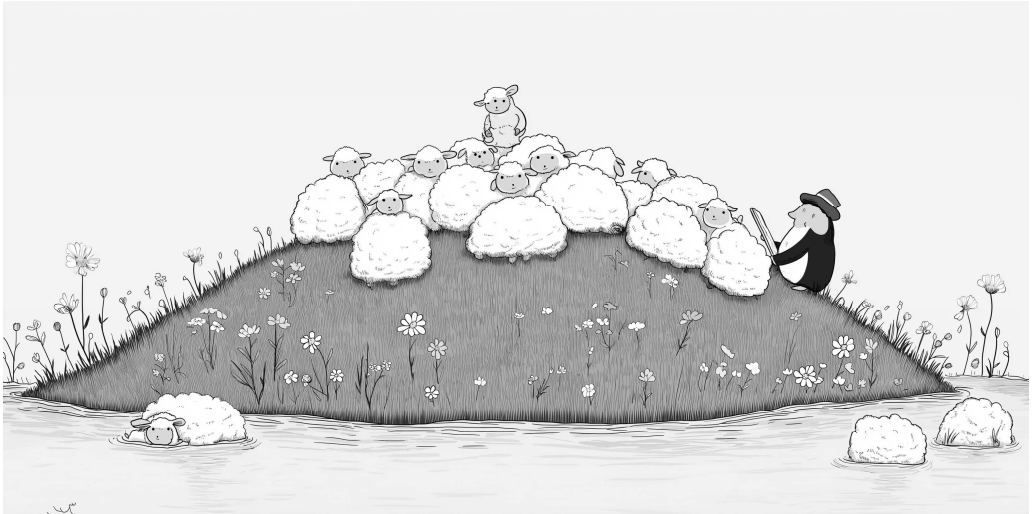
Voorbeeld:

Yara logeerde een week bij haar neef en nicht tijdens de verbouwing van haar huis. Ze had het erg naar haar zin, maar toen ze eindelijk weer naar haar eigen kamer kon, was ze dolblij. Ze kroop meteen onder haar eigen dekbed met haar knuffels om zich heen. 'Eigen haard is goud waard,' zei haar moeder lachend toen ze Yara zo tevreden zag in haar eigen vertrouwde omgeving.

Herkomst:

In de middeleeuwen was de haard het belangrijkste deel van het huis. Daar kookten mensen en warmden ze zich op. Een eigen haard betekende een eigen thuis. Thuis had je een warme, veilige plek waar je jezelf kon zijn. Je kon er rustig eten, slapen en samen zijn met je familie. Daarom zeiden mensen dat een eigen thuis net zo waardevol was als goud.

Je schaapjes op het droge hebben

Wat de woorden letterlijk zeggen:

Je hebt je schapen op een droge plek neergezet, niet in het water of in de modder.

Wat we ermee bedoelen:

Je hebt genoeg geld gespaard of verdiend om zonder zorgen te kunnen leven.

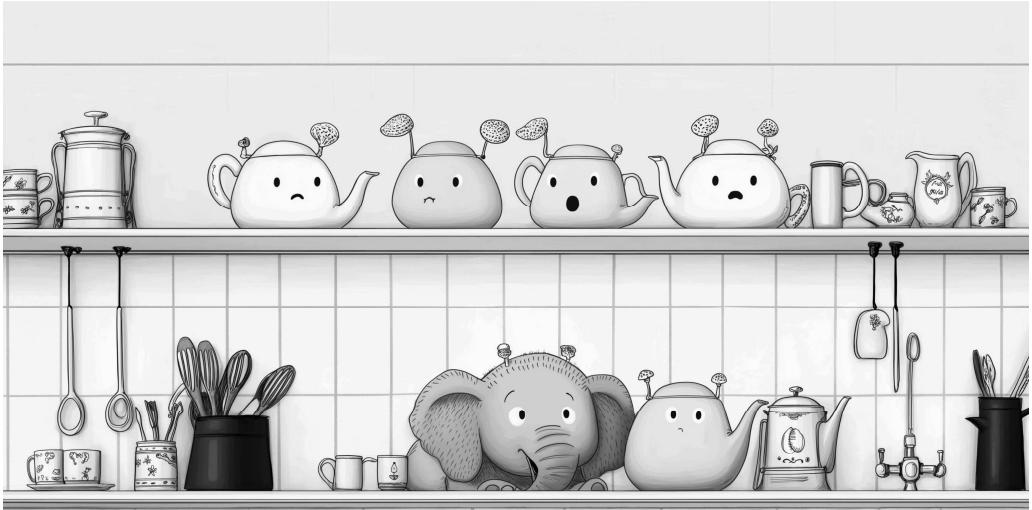
Voorbeeld:

Finn's opa en oma werkten altijd heel hard in hun bakkerij. Toen ze 65 waren, konden ze eindelijk met pensioen. Ze verkochten hun bakkerij en gingen in een klein huisje aan zee wonen. 'Nu hebben we onze schaapjes op het droge,' zei opa tevreden tegen Finn. 'We hebben genoeg gespaard om lekker te kunnen genieten zonder zorgen over geld.'

Herkomst:

Deze uitdrukking is afkomstig uit de agrarische sector. Vroeger lieten boeren hun schapen grazen op buitendijkse gebieden die bij hoogwater konden overstromen. Wanneer er hoogwater dreigde, moesten de schapen naar hoger gelegen, veilige gebieden worden gebracht. Boeren die hun schapen tijdig in veiligheid brachten, hadden hun 'schaapjes op het droge' en hoefden zich geen zorgen te maken over verlies van hun kudde. In de loop der tijd is deze uitdrukking gaan staan voor financiële zekerheid.

Kleine potjes hebben grote oren

Wat de woorden letterlijk zeggen:

Kleine potten of kruiken hebben grote handvatten (oren).

Wat we ermee bedoelen:

Kinderen horen en begrijpen meer dan volwassenen vaak denken.

Voorbeeld:

Mama en papa waren in de woonkamer aan het praten over een verrassing voor oma's verjaardag. Ze dachten dat Lotte in haar kamer aan het spelen was, maar toen ze later aan tafel zat, vroeg ze plotseling: 'Krijgt oma echt een nieuwe fiets?' Mama en papa keken elkaar verbaasd aan. 'Kleine potjes hebben grote oren,' zuchtte papa. 'Je was dus toch aan het luisteren!'

Herkomst:

De uitdrukking vergelijkt kinderen met kleine potjes. Bij een pot of kruik worden de handvatten aan de zijkant 'oren' genoemd. Kleine potjes hebben vaak naar verhouding grote oren om ze te kunnen optillen. Net zoals kleine kinderen (de potjes) vaak heel goed luisteren en onthouden wat volwassenen zeggen, ook als die denken dat de kinderen niet opletten.

Met het verkeerde been uit bed stappen

Wat de woorden letterlijk zeggen:

Je stapt met je verkeerde been als eerste uit bed.

Wat we ermee bedoelen:

Je hebt een slechte dag waarbij alles tegenzit, en je bent daardoor chagrijnig.

Voorbeeld:

Niets wilde lukken voor Max vanochtend. Hij morste melk over zijn ontbijt, kon zijn lievelingstrui niet vinden en miste bijna de schoolbus. 'Je bent duidelijk met het verkeerde been uit bed gestapt,' zei zijn juf toen hij boos binnen kwam stampen. 'Laten we proberen om de rest van de dag wat beter te maken.'

Herkomst:

Deze uitdrukking komt waarschijnlijk uit oude bijgelovige ideeën. Vroeger dachten mensen dat het ongeluk bracht als je met je linkervoet als eerste uit bed stapte. De linkerkant werd vaak gezien als de 'verkeerde' of 'ongelukkige' kant. Als je dag slecht begon, zeiden mensen dat je met het verkeerde (linker) been uit bed was gestapt.

Oost west, thuis best

Wat de woorden letterlijk zeggen:

Of je nu naar het oosten of westen gaat, thuis is het beste.

Wat we ermee bedoelen:

Het maakt niet uit waar je heen gaat, je eigen huis is toch de fijnste plek om te zijn.

Voorbeeld:

Janneke was zo blij geweest toen ze hoorde dat ze op zomerkamp mocht. Een hele week zonder ouders, met vrienden in het bos! Maar na vijf dagen begon ze toch haar eigen bed te missen, en het eten van haar moeder, en zelfs haar kleine broertje. Toen ze thuiskwam, rende ze haar moeder in de armen. 'Oost west, thuis best,' glimlachte haar moeder, terwijl ze Janneke stevig knuffelde.

Herkomst:

Dit is een oud Nederlands spreekwoord dat al eeuwenlang bestaat. Het drukt een universeel gevoel uit dat in veel culturen voorkomt: de gehechtheid aan je eigen thuis. Het maakt niet uit in welke richting je reist (oost of west), de vertrouwde en het comfort van je eigen huis blijft het beste. Het is een eenvoudig rijmpje dat makkelijk te onthouden is en daarom veel gebruikt wordt.

Over het paard getild zijn

Wat de woorden letterlijk zeggen:

Iemand heeft je opgetild en over een paard heen getild.

Wat we ermee bedoelen:

Je bent te veel geprezen of verwend geraakt. Je denkt daardoor te veel van jezelf en gedraagt je arrogant of verwaand.

Voorbeeld:

Toen Mason de hoofdrol kreeg in de schoolmusical, was iedereen heel trots op hem. Maar na een tijdje werd hij over het paard getild door alle complimenten. Hij begon te denken dat hij beter was dan de andere kinderen, wilde niet meer oefenen en verwachtte dat iedereen naar hem zou luisteren. De juf moest een gesprek met hem hebben om hem weer met beide voeten op de grond te krijgen.

Herkomst:

Vroeger hielpen knechten hun meesters op een paard. Soms gaven ze zo'n harde duw dat de meester aan de andere kant van het paard op de grond viel. Als mensen je te veel helpen of te veel complimenten geven, kun je gaan denken dat je heel speciaal en belangrijk bent. Net zoals iemand die op een hoog paard zit en neerkijkt op anderen. Dan zeggen we dat je over het paard getild bent.

Stille wateren hebben diepe gronden

Wat de woorden letterlijk zeggen:

Water dat rustig en stil is aan de oppervlakte, is vaak diep.

Wat we ermee bedoelen:

Rustige, stille mensen hebben vaak diepe gedachten of verborgen kanten. Mensen die niet veel praten, denken vaak diep na.

Voorbeeld:

Liam was de stilste jongen van de klas. Hij zei nooit veel en stak zelden zijn vinger op. Sommige kinderen dachten dat hij niet veel wist. Maar toen de juf vroeg wie een gedicht wilde schrijven voor de schoolkrant, schreef Liam het mooiste gedicht dat iedereen ooit had gelezen. Het was zo mooi en slim dat zelfs de directeur onder de indruk was. 'Stille wateren hebben diepe gronden,' zei de juf tegen de andere leerkrachten.

Herkomst:

Deze uitdrukking komt van de waarneming in de natuur dat stilstaand water, zoals een meer, vaak veel dieper is dan stromend water zoals een beekje dat kabbelt en lawaai maakt. Het rustige oppervlak van diep water verbergt wat eronder zit. Op dezelfde manier kunnen stille mensen veel diepgang en wijsheid verbergen achter hun rustige uiterlijk.

Van een koude kermis thuiskomen

Wat de woorden letterlijk zeggen:

Je komt terug van een kermis die koud was.

Wat we ermee bedoelen:

Je komt teleurgesteld terug omdat iets heel anders liep dan je had verwacht.

Voorbeeld:

Thomas had zich zo verheugd op het schoolreisje naar het pretpark. Hij had erover gedroomd om in alle achtbanen te gaan. Maar toen het zover was, regende het de hele dag en waren veel attracties gesloten. Thomas kwam echt van een koude kermis thuis. Hij was doorweekt, had maar in twee attracties kunnen gaan, en voelde zich enorm teleurgesteld na al dat vooruitkijken.

Herkomst:

Mensen gaan blij naar de kermis om spelletjes te spelen en lekker te eten. Maar soms gaat het niet zoals ze hopen: ze verliezen geld, het regent, of ze worden ziek. Dan komen ze teleurgesteld thuis met een koud gevoel. Dit betekent niet dat het echt koud is, maar dat het niet gezellig of leuk was. Sommige kermissen worden in de winter gehouden, en dat is dan letterlijk koud én minder leuk.

Zoals het klokje thuis tikt, tikt het nergens

Wat de woorden letterlijk zeggen:

Het geluid van je eigen klok thuis klinkt anders dan alle andere klokken.

Wat we ermee bedoelen:

Thuis voelt alles het meest vertrouwd en fijn. Nergens anders is het precies zo als thuis.

Voorbeeld:

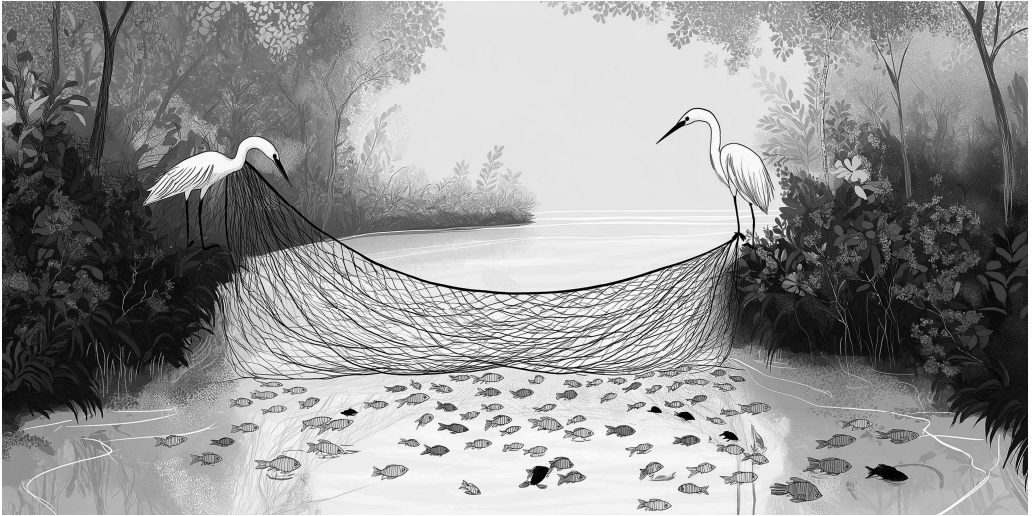
Nadia logeerde een weekend bij haar vriendin Sofie. Het was heel leuk, maar toch miste ze haar eigen bed, haar eigen kamer en de geluiden van haar eigen huis. Toen haar moeder haar kwam ophalen, rende ze blij naar binnen. 'Zoals het klokje thuis tikt, tikt het nergens,' zei haar vader lachend toen Nadia vertelde dat ze blij was om weer thuis te zijn, ook al had ze een leuk weekend gehad.

Herkomst:

In het toneelstuk "Ghetto" uit 1899 schreef de Nederlandse schrijver Herman Heijermans: "Zoals 'n klok thuis tikt, tikt ze nergens." Zo ontstond het spreekwoord. Elke klok maakt een ander geluid. De klok bij jou thuis klinkt vertrouwd, want die hoor je elke dag. Net zoals thuis altijd fijner en vertrouwder voelt dan ergens anders.

2. Dieren en Natuur

Achter het net vissen

Wat de woorden letterlijk zeggen:

Je probeert te vissen op een plek waar het net van iemand anders al is langsgeweest.

Wat we ermee bedoelen:

Je komt te laat voor iets leuks of belangrijks, of je hebt een kans gemist.

Voorbeeld:

Sem komt bij de bakker voor chocoladekoekjes. "Sorry," zegt de bakker, "ze zijn net uitverkocht." Sems moeder zegt: "We vissen achter het net. We hadden eerder moeten komen."

Herkomst:

In de rivier hangt een groot visnet. Het net vangt alle vissen die voorbij willen zwemmen. Jij staat verderop achter dat net te vissen. Maar voordat de vissen bij jou kunnen komen, zijn ze al door een ander gevangen. Je vist dus letterlijk achter het net.

Als de kat van huis is, dansen de muizen op tafel

Wat de woorden letterlijk zeggen:

Wanneer de kat niet thuis is, dansen de muizen op de tafel.

Wat we ermee bedoelen:

Als de baas of groepsleider even weg is, doen mensen vaak dingen die eigenlijk niet mogen.

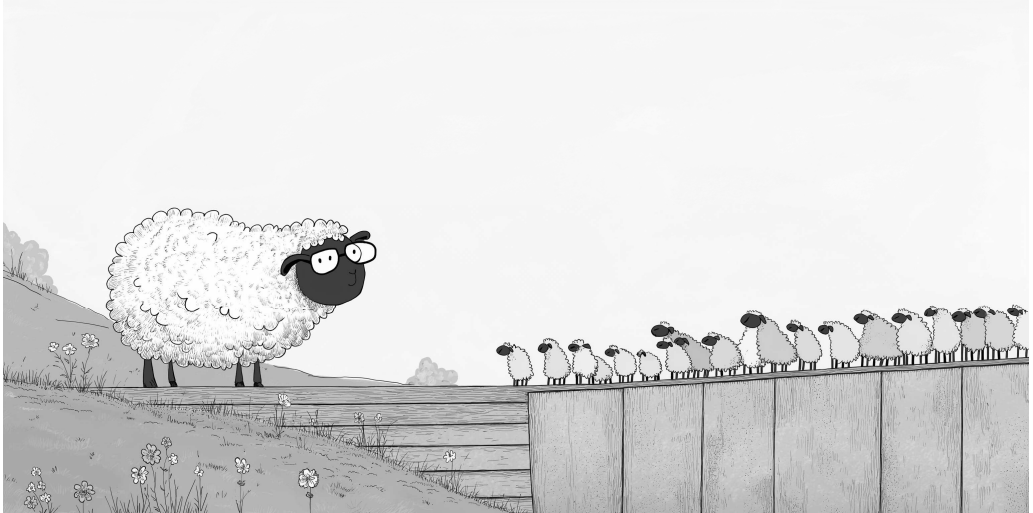
Voorbeeld:

De meester van groep 7 moet even de klas uit. Als hij weg is, gaan de kinderen kletsen en door de klas lopen. "Als de kat van huis is, dansen de muizen op tafel," zegt de juf van groep 8 die langsloopt.

Herkomst:

De uitdrukking is gebaseerd op een eenvoudige observatie van het natuurlijke gedrag van katten en muizen. Normaal verstoppelen muizen zich uit angst voor de kat, maar als de kat weg is, worden ze vrijer en durven ze tevoorschijn te komen. Ze bewegen zich dan op plekken waar ze anders nooit zouden komen, zoals de tafel. Dit beeld werd een metafoor voor mensen (vooral kinderen) die zich anders gedragen als de autoriteit afwezig is.

Als er één schaap over de dam is, volgen er meer

Wat de woorden letterlijk zeggen:

Als één schaap over een dam durft te gaan, volgen andere schapen ook.

Wat we ermee bedoelen:

Als één persoon iets nieuws durft te doen, durven anderen dat ook.

Voorbeeld:

Niemand durft als eerste te dansen op het schoolfeest. Dan begint Noah te dansen. Opeens dansen er steeds meer kinderen. "Zie je wel," zegt de juf, "als er één schaap over de dam is, volgen er meer."

Herkomst:

Schapen zijn kuddedieren die elkaar graag volgen. Boeren weten dat als ze één schaap over een dam of brug kunnen krijgen, de rest vaak vanzelf volgt. Het eerste schaap moet soms worden aangemoedigd, maar daarna gaat het veel gemakkelijker. Mensen gedragen zich vaak net zo: we kijken naar wat anderen doen voordat we zelf in actie komen.

Als paddenstoelen uit de grond schieten

Wat de woorden letterlijk zeggen:

Paddenstoelen komen plotseling en in grote aantallen uit de grond tevoorschijn.

Wat we ermee bedoelen:

Als er in korte tijd ineens heel veel van iets verschijnt.

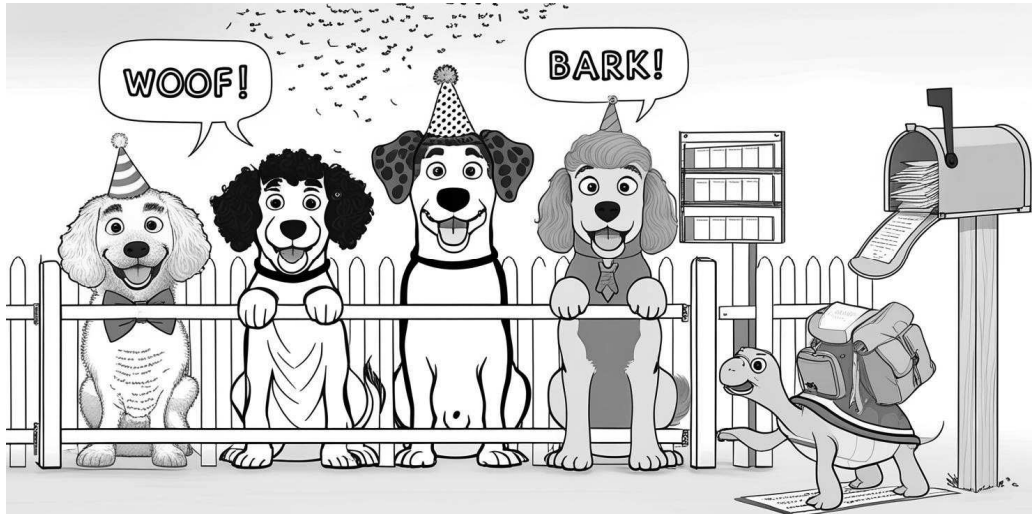
Voorbeeld:

In Tims wijk bouwen ze veel nieuwe huizen. "Het lijkt wel of de huizen als paddenstoelen uit de grond schieten," zegt Tim. "Vorige week was hier nog een leeg veld, en nu staan er al vijf huizen!"

Herkomst:

Paddenstoelen groeien uit schimmels die onder de grond leven in een netwerk van fijne draden. Wanneer het vochtig genoeg is en de temperatuur goed, verschijnen er boven de grond paddenstoelen. Deze kunnen in korte tijd in grote aantallen tegelijkertijd opduiken, alsof ze zomaar "uit de grond schieten".

Blaffende honden bijten niet

Wat de woorden letterlijk zeggen:

Honden die veel blaffen, bijten meestal niet.

Wat we ermee bedoelen:

Mensen die veel dreigen of stoer doen, zijn vaak niet zo gevaarlijk als ze lijken.

Voorbeeld:

Ruby was bang voor de grote hond van de burens omdat die altijd hard blafte als Dani langsfietsde. Maar haar vader legde uit: 'Blaffende honden bijten niet. Deze hond maakt veel lawaai om te waarschuwen, maar hij is eigenlijk heel lief.' De volgende keer bleef Ruby rustig toen de hond blafte, en inderdaad, de hond kwam kwispelend naar hem toe voor een aai.

Herkomst:

Deze uitdrukking is gebaseerd op het gedrag van honden. Wanneer een hond blaft, waarschuwt hij meestal alleen maar en is hij vaak niet van plan om echt aan te vallen. Een hond die wil bijten, zal vaak juist stil zijn en niet waarschuwen met geblaf. Dit hondengedrag werd een metafoor voor mensen die veel lawaai maken of dreigen, maar weinig actie ondernemen.

De kat uit de boom kijken

Wat de woorden letterlijk zeggen:

Je kijkt naar een kat die in een boom zit en wacht af wat hij gaat doen.

Wat we ermee bedoelen:

Je wacht eerst rustig af en kijkt hoe iets gaat, voordat je meedoet of iets zegt.

Voorbeeld:

Op de eerste schooldag in de nieuwe klas zat Stijn stil in een hoekje. Ze praatte met niemand en keek alleen hoe de andere kinderen met elkaar omgingen. 'Stijn kijkt de kat uit de boom,' legde de juf aan de stagiaire uit. 'Hij wil eerst zien hoe alles hier gaat voordat hij meedoet. Over een paar dagen voelt hij zich vast meer op haar gemak.'

Herkomst:

Deze uitdrukking komt van het gedrag van katten. Katten zijn voorzichtige dieren die, als ze in een boom klimmen en zich bedreigd voelen, eerst de situatie goed observeren voordat ze naar beneden komen. Ze wachten tot ze zeker weten dat het veilig is. Mensen die eerst afwachten en observeren voordat ze een beslissing nemen of in actie komen, gedragen zich net als die kat in de boom.

De huid niet verkopen voor de beer geschoten is

Wat de woorden letterlijk zeggen:

Je verkoopt de huid (vacht) van een beer niet voordat die beer is geschoten of gedood.

Wat we ermee bedoelen:

Je moet geen plannen maken met dingen die nog niet zeker zijn.

Voorbeeld:

Jochem was zo blij toen hij hoorde dat zijn team misschien de finale van het schoolvoetbaltoernooi zou spelen. Hij vertelde iedereen dat ze zeker zouden winnen en had zelfs al een plekje vrijgemaakt op zijn kamer voor de beker. 'Je moet de huid niet verkopen voor de beer geschoten is,' waarschuwde zijn vader. 'Jullie moeten eerst nog de halve finale spelen.' En inderdaad: Jochems team verloor de halve finale en kwam helemaal niet in de finale.

Herkomst:

Twee jagers wilden een berenhuid verkopen. Maar ze hadden de beer nog niet gevangen. Ze gingen de beer zoeken in het bos. Plots stond de beer voor hen. De eerste jager klom bang in een boom. De tweede jager ging op de grond liggen. Hij deed alsof hij dood was. De beer kwam dichtbij en rook aan de jager. Daarna liep hij weg. Later zei de jager: "De beer fluisterde iets in mijn oor. Hij zei dat ik hem eerst moest vangen."

Een kat in het nauw maakt rare sprongen

Wat de woorden letterlijk zeggen:

Als een kat geen uitweg meer ziet, maakte hij rare en onverwachte sprongen om te ontsnappen.

Wat we ermee bedoelen:

Mensen die geen uitweg meer zien, kunnen in paniek raken en rare of onverwachte dingen doen.

Voorbeeld:

Toen Omar nog maar vijf minuten had om zijn rekentoets af te maken en hij nog tien sommen moest, begon hij zomaar antwoorden op te schrijven zonder na te denken. De meester zag het en zei later: 'Een kat in het nauw maakt rare sprongen. Je was in paniek en deed daarom dingen die je normaal nooit zou doen. Volgende keer begin je gewoon eerder aan je toets, oké?'

Herkomst:

Het spreekwoord komt van het gedrag van katten in stressvolle situaties. Als een kat in een hoek wordt gedreven en niet meer weg kan, maakt hij wilde sprongen om te ontsnappen. Net zoals mensen soms gekke dingen doen als ze in paniek raken en geen uitweg meer zien.